

Hlavní referáty na brněnské konferenci Evropské asociace pro religionistiku

BŘETISLAV HORYNA

V tomto čísle časopisu *Religio* přinášíme čtyři hlavní referáty, které odezněly před více než rokem na 8. kongresu Evropské asociace pro religionistiku (*European Association for the Study of Religions*), konaném v Brně 7. - 11. září 2008.¹ Organizátoři této akce, jež byla současně speciální konferencí Mezinárodní asociace pro dějiny náboženství (*International Association for the History of Religions*), oslovili čtyři významné reprezentanty současné religionistiky se žádostí, aby se vyjádřili k situaci a perspektivám této vědecké disciplíny. Rámec jejich vystoupení byl dán pouze obecně, v zásadě ho tvořilo téma vyjádřené v názvu kongresu: *Time of Decline, Time of Hope: Scientific, Cultural and Political Engagement of the Study of Religions*. Redakce *Religia* se rozhodla publikovat vystoupení Petera Antese, Donalda Wieba, Martina Baumanna a Harveye Whitehouse především proto, že přes tuto zdánlivou tematickou volnost reagovali všichni na zásadní problém moderní religionistiky: jaké je její místo mezi ostatními empirickými antropologickými disciplínami, co si přinesla z minulosti a na čem může dále stavět, kde jsou rozhodující mezery v jejím teoreticko-metodologickém založení a jaké perspektivy (ať již v oblasti výzkumu nebo teorie) se před ní otevírají. Mnoho bylo řečeno, ale mnoho také zůstalo, jak je ve vědě obvyklé, nedosloveno; zejména otázka, co, jak a s jakým zdůvodněním se musí v religionistice změnit, aby obstála v konkurenci jiných historicko-filologických nebo sociálněvědných oborů, jež se projevy lidské religiozity rovněž zabývají.

Rozhodně nelze tvrdit, že by pozvaní řečníci mluvili ve stejném duchu a s analogickými intencemi. Každý vyzdvihoval právě ty souvislosti a problémy, které vidí jako ústřední a od nichž si slibuje otevření dalších možností rozvoje religionistiky. Také tato různorodost v základních metodologických přístupech odráží podmínky pro výzkum a výuku v oblasti poznání a interpretace souhrnu těch jevů, faktů a skutečností, které se souhrnně označují slovem náboženství. Je to různorodost, již si mnozí religi-

1 Bližší informace o tomto kongresu viz Roman Kečka, „Konferencia Európskej spoločnosti pre štúdium náboženstiev“, *Religio: Revue pro religionistiku* 16, 2008, 253-254 a <<http://www.phil.muni.cz/relig/easr2008/>>.

onisté přičítají k dobru a vidí v ní názorovou otevřenost, pluralitu, případně vítaný projev interdisciplinarity. Jiní naopak toto nadšení nesdílejí a upozorňují na důsledky, mezi nimi zvláště na rizika spojená se stále hlubší specializací v religionistice, projevující se vnitrooborovými obsahovými i politickými nedorozuměními, stejně jako na rostoucí komplikace při výuce religionistiky na univerzitách, kdy je již v zásadě vyloučené vychovávat odborníky na dějiny náboženství a současně také na sociálněvědnou religionistickou problematiku. Přičteme-li k tomu tlaky, jež přicházejí zvnějšku a vyžadují z ekonomických, společenských, (globálně) politických a dalších důvodů novou strukturaci vědy, její okamžitý praktický přínos za stále se snižujících výdajů na vědu, dospějeme k závěru, že pro religionistiku je dnešní situace výrazně komplikovaná jak kvůli interním oborovým problémům, tak kvůli externím omezujícím vlivům.

Optimismus se pokusil vnést do řad religionistů Peter Antes. Religionistika je podle jeho soudu vědní disciplína, která disponuje nepřehlédnutelnou tradicí, z níž vzešla nebyvalá suma vědění o jedné ze zásadních oblastí lidských aktivit, tj. o náboženství. Přestože je dnes opomíjeno, je toto vědění zde a nabízí se k využití od roviny regionálních problémů až po globální politické spory. Existence tohoto ojedinelého a ve vědách nebyvalého souboru vědění je pro religionistiku nadějí do budoucna.

Naproti tomu zdůraznil kanadský religionista Donald Wiebe rostoucí mimovědecké tlaky, kterým je religionistika vystavována a kterým se stále více přizpůsobuje, zejména pak ty, jež jsou spojeny s financováním religionistických projektů. Religionistika ustupuje od svého původního poslání, s nímž vznikla (objektivní vědecký výzkum náboženství a náboženských jevů), zatímco se na druhé straně musí angažovat ve společenských a politických otázkách. Tím se mění charakter jejího poznání; akceptování vnějších tlaků považuje Wiebe za škodlivé, a proto se též domnívá, že religionistika vzdor svému robustnímu vzdělanostnímu zázemí musí odolávat hrozbě zániku.

Martin Baumann využil své vystoupení k tomu, aby upozornil na nutnost transformace myšlení (západní) veřejnosti o současných změnách v praktickém životě náboženství. Pozornost věnovaná náboženstvím roste ve veřejnosti nejen kvůli médiím a medializovaným postavám náboženských vůdců, ale spíše je ve hře každodenní setkávání s náboženskou jinakostí, již vnáší do života západních společností náboženské menšiny, imigrace a další jevy spojené s globální sociální a politickou situací. Tento vývoj není bezkonfliktní, naopak přináší kontroverze, obavy z cizího a nedorozumění. Právě v zájmu jejich odstranění navrhuje Baumann jako téma současné religionistiky rozvinutí heuristického modelu začlenění

menšinových náboženství do společnosti, a to jak ve veřejné sféře, tak v politických a sociálních souvislostech.

Studie Harveye Whitehouse byla přeložena do češtiny. Na rozdíl od ostatních se nejedná o text identický s Whitehousovým vystoupením na kongresu EASR, spadá však do téhož kontextu, který autor rozvíjí již dlouhodobě.

Referáty přednesené na plenárních zasedáních kongresu Evropské asociace ukázaly, jak vážně se promýšlí situace a budoucnost religionistiky. Bez jakýchkoli snah o „jednotnou vědu“ nebo o stanovení omezujícího rámce pro základní pojetí religionistiky jako samostatné vědy s vlastním předmětem a metodami výzkumu se její současní významní představitelé otevřeně postavili za nutnost nového sebepochopení a sebeidentifikace akademického studia náboženství. Potenciál i vůle k novému začátku jsou ve světové religionistice zcela zřejmé. Česká religionistika dostala také zásluhou velmi úspěšného a mezinárodně vysoce hodnoceného uspořádání 8. kongresu EASR šanci, aby s tímto jak se zdá nezvratným vývojem držela krok.